

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده حقوق

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته حقوق بین الملل

موضوع تحقیق:

بلائیای طبیعی و حقوق بین الملل

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر ابراهیم بیگ زاده

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر هدایت الله فلسفی

۱۳۸۶ / ۱۲ / ۲۵

دانشجو:

الهه نوروزی

خرداد ۱۳۸۶

۹۸۵۵۰

وزارت امور خارجه
معاونت حقوق بین الملل
تاسیس ۱۳۵۷

برای علی

با سپاس فراوان از اساتید محترم

جناب آقای دکتر ابراهیم بیگ زاده و جناب آقای دکتر هدایت الله فلسفی

فهرست مطالب

۱مقدمه
۸بخش اول: بلایا و طبقه بندی آنها
۱۰فصل اول: مفهوم و ویژگی های بلایا
۱۰الف- تعریف بلایا
۱۱ب- مفهوم بلایا
۱۵ج- ویژگی های بلایا
۱۶۱- غیر قابل پیش بینی بودن
۱۸۲- ایجاد خسارات فوری یا تدریجی به افراد، اموال و محیط زیست
۱۹۱-۲- ایجاد خسارات فوری یا تدریجی به افراد
۲۳۲-۲- ایجاد خسارات فوری یا تدریجی به اموال
۲۷۲-۳- ایجاد خسارات فوری یا تدریجی به محیط زیست
۳۰۳- گستره وسیع و نیاز به مداخله جامعه جهانی
۳۳فصل دوم: طبقه بندی بلایا
۳۳الف- بلایای طبیعی
۴۰۱- بلایای طبیعی فوری یا ناگهانی

۴۱ ۲- بلایای طبیعی پایدار یا طویل المدت
۴۴ ب- بلایای بشری
۴۵ ۱- بلایای صنعتی
۴۷ ۱-۱- سوانح صنعتی
۵۰ ۱-۲- آلودگی و انتشار مواد سمی و شیمیایی
۵۳ ۲- بلایای سیاسی
۵۴ ۱-۲- بلایای بشر دوستانه
۵۴ ۲-۲- بلایای دولتی
۵۸ بخش دوم: بلایای طبیعی و حقوق بشر
۶۱ فصل اول: تأثیر بلایای طبیعی بر حقوق بنیادین بشر
۶۴ الف- بلایای طبیعی و حقوق مدنی و سیاسی
 ۱- تأثیر بلایای طبیعی بر حق حیات و شأن انسانی و تعهدات دولت
۶۶ در جهت حفظ آنها
 ۲- تأثیر بلایای طبیعی بر حق آزادی عبور و مرور و تعهدات دولت
۷۰ در جهت حفظ آنها
۷۲ ب- بلایای طبیعی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
 ۱- تأثیر بلایای طبیعی بر حق آب و غذا و تعهدات دولت در
۷۴ جهت حفظ آنها
 ۲- تأثیر بلایای طبیعی بر حق بهداشت و مسکن و تعهدات دولت
۸۰ در جهت حفظ آنها

۳- تأثیر بلایای طبیعی بر حق مالکیت و تعهدات دولت در

- ۸۶ جهت حفظ آنها
- ۸۹ ج- بلایای طبیعی منشاء جنایات بین المللی: جابجایی اجباری
- ۹۱ ۱- تأثیر بلایای طبیعی بر جابجاشدگان اجباری
- ۹۲ ۲- حفاظت از جابجاشدگان اجباری ناشی از بلایای طبیعی

فصل دوم: کمک ها بشردوستانه: وسیله ای برای حفظ حقوق بنیادین بشر

- ۹۸ در هنگام بروز بلایای طبیعی
- ۹۹ الف- انواع کمک های بشردوستانه
- ۱۰۱ ۱- انجام عملیات جستجو و نجات
- ۱۰۲ ۲- تأمین مواد غذایی
- ۱۰۳ ۳- فراهم کردن پناهگاه و مسکن
- ۱۰۵ ۴- خدمات تدارکاتی
- ۱۰۶ ۵- تأمین آب و سیستم فاضلاب
- ۱۰۶ ۶- خدمات بهداشتی و پزشکی
- ۱۰۷ ۷- حفاظت
- ۱۰۹ ب- ارائه کمک های بشردوستانه
- ۱۱۰ ۱- ارائه کمک های بشردوستانه در چارچوب نهاد های بین الدولی
- ۱۱۱ ۱-۱- ارائه کمک های بشردوستانه در چارچوب نهاد های بین الدولی جهانی
- ۱۱۱ ۱-۱-۱- ارائه کمک های بشردوستانه در چارچوب جامعه ملل
- ۱۱۲ ۱-۱-۲- ارائه کمک ها بشردوستانه در چارچوب نظام ملل متحد

بخش سوم: پیشگیری از وقوع بلایای طبیعی و جبران خسارات ناشی از آنها.....	۱۴۹
فصل اول: پیشگیری از وقوع بلایای طبیعی : تأمین حق بر زندگی امن.....	۱۵۱
الف- تکلیف فردی دولت ها به تأمین حق بر زندگی امن.....	۱۵۳
۱- مبانی و محتوی تکلیف بر پیشگیری از وقوع بلایای طبیعی.....	۱۵۵
۲- نتایج تکلیف بر پیشگیری از وقوع بلایای طبیعی.....	۱۵۹
۲-۱- الزام به ایجاد سیستم های اعلام خطر زود هنگام.....	۱۶۰
۲-۲- الزام به اطلاع رسانی به ویژه در مواقع فوری.....	۱۶۷
ب- تکلیف جمعی دولت ها به تأمین حق بر زندگی امن.....	۱۷۲
۱- آموزش و بهبود آمادگی برای برخورد با بلایای طبیعی و کاهش آثار آنها.....	۱۷۷
۲- الزام به همکاری.....	۱۸۰
فصل دوم: جبران خسارات ناشی از بلایای طبیعی.....	۱۸۵
الف- جبران خسارات در چارچوب مسئولیت مدنی.....	۱۹۱
ب- جبران خسارات در چارچوب مسئولیت بین المللی دولت.....	۱۹۵
۱- جبران خسارات در چارچوب قواعد حقوق بین المللی قراردادی.....	۲۰۱
۲- جبران خسارات در چارچوب قواعد حقوق بین الملل عام.....	۲۰۶
نتیجه گیری.....	۲۱۱
ضمایم.....	۲۲۳-۲۲۸
ضمیمه شماره ۱: جدول توزیع بلایای طبیعی و تعداد قربانیان.....	۲۲۸
ضمیمه شماره ۲: آمار جهانی ۲۰۰۶ در خصوص بیماری ایدز.....	۲۲۹-۲۳۰
ضمیمه شماره ۳: نقشه توزیع جغرافیایی مناطق حضور اوچا.....	۲۳۱

ضمیمه شماره ۴: نقشه جغرافیایی مناطق بلارده جهان در سال ۲۰۰۵ و اوچا ۲۳۲

فهرست منابع ۲۳۳

مقدمه

حوادث طبیعی، قدمتی به درازای پیدایش کره زمین دارند. در واقع، وقوع حوادث ژئوفیزیکی، امری اجتناب ناپذیر و جزء لاینفک طبیعت است. حوادث مزبور، همواره نه تنها موجب تغییرات شدید زیست محیطی در سطح کره زمین شده، بلکه حیات موجودات زنده را نیز با خطرات جدی روبرو ساخته اند.

با ملاحظه فهرست حوادث طبیعی در دوران های مختلف تاریخی می توان به وسعت و گستردگی چنین حوادثی پی برد. چنانکه در دوران ما قبل تاریخ، اصابت شهاب سنگی به سطح کره زمین موجب تغییرات شدید آب وهوائی و در نتیجه انقراض نسل برخی از موجودات از جمله دایناسورها گردید و وقوع سیل های بزرگ در همان دوران، باعث بالا آمدن سطح آب دریا ها و ذوب شدن توده های یخی در اواخر آخرین عصر یخبندان گشت.^۱ انفجار " آتشفشان وسوویوس"^۲ در ایتالیا (به سال ۷۹ میلادی)، "شهر پمپی"^۳ را به زیر خروارها خاکستر فرو برد. ظهور مرگ سیاه (طاعون) در دوران قرون وسطی (۱۳۴۷) در اروپا موجب مرگ انسان های بیشماری

۱- برای آشنایی بیشتر با فهرست بلایا رک:

<http://en.wikipedia.org/wiki/List-of-disasters>

۲- Vesuvius Volcano.

۳- Pompeii City.

گردید. زلزله "شانکسی"^۴ در کشور چین (۲۳ ژانویه، ۱۵۵۶) که به عنوان مرگ آورترین زلزله در طول تاریخ به ثبت رسیده است، موجب کشته شدن ۸۳۰۰۰۰ هزار نفر گردید.^۵ وقوع سیل رودخانه زرد چین (۱۸۸۷) باعث کشته

شدن عده بیشماری از انسان ها شد. همچنین در اثر زلزله ای که در شهر توکیو در ژاپن (۱۹۲۳) به وقوع پیوست، ۱۰۵۳۸۵ نفر جان خود را از دست دادند.^۶ وقوع سونامی در اقیانوس هند شرقی (۲۰۰۴) نیز باعث کشته شدن و زخمی شدن مردم زیادی گردید.

امروزه، جوامع انسانی و ثروت های آن نه تنها با خطر ناشی از حوادث ژئوفیزیکی، چون طوفان، زلزله، آتشفشان، سیل و... روبه روست، بلکه با [آثار و نتایج بعضی از] فعالیت های صنعتی [مثل] آزاد شدن مواد سمی و بروز سوانح صنعتی نیز مواجه است.^۷ درگیری های نظامی، تروریسم نیز از دیگر خطراتی است که در اقصا نقاط جهان حادثه می آفرینند.

اگرچه جوامع انسانی همواره با بلایای زیادی روبه رو شده اند، اما در دهه های اخیر، جهان با افزایش تعداد بلایا و نیز افزایش تعداد قربانیان روبرو بوده است.^۸ علت چنین امری این است که آسیب پذیری جوامع در برابر اثرات مخرب بلایا در سال های اخیر به طور روزافزونی شدت یافته است. باید اذعان داشت که گسترش بلایا در سطح جهانی مستقیماً با عواملی چون، افزایش فقر، رشد جمعیت و به ویژه تراکم آن در نواحی شهری، استفاده نادرست از محیط زیست، تغییرات آب و هوایی و پیشرفت فناوری ارتباط دارد.^۹ متکی بودن اقتصاد کشور به کشاورزی، قطع درختان جنگلی و جابجا شدن اجباری را باید به عوامل فوق اضافه نمود، زیرا نزدیک دو-

^۴-Shaanxi Earthquake.

^۵- <http://en.wikipedia.org/wiki/List-of-disasters>.

^۶-Ibid.

^۷-خالدی شهریار، بلایای طبیعی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۸۰، ص ۹.

^۸- رک: ضمیمه شماره ۱، ص ۲۲۸.

^۹ - The Report of International Strategy for Disaster Reduction, "Countering Disasters", UN, the Secretariat of ISDR, 2001, p.2.

سوم بلایای طبیعی که در دو دهه اخیر به وقوع پیوسته اند، منشاء آب و هوایی داشتند که تأثیر مخرب آنها در بخش کشاورزی، بیش از هر بخش دیگر بوده است.^{۱۰} بدین ترتیب، کشور ها و جوامعی که وابستگی آنها به کشاورزی بیش از دیگر جوامع است، نسبت به چنین بلایای طبیعی رو به گسترشی، به طور روز افزونی آسیب پذیرتر می شوند.^{۱۱} سیل های رودخانه یانگ تسه در کشور چین در سال ۱۹۹۸ باعث مرگ بیش از ۳۰۰۰ نفر گردید، ۲۳۰ میلیون نفر را آواره ساخت و معادل ۴۵ بلیون دلار امریکا به کشور مزبور خسارت وارد کرد.^{۱۲} در واقع، علت اصلی چنین خسارات هنگفتی، چیزی جزء از بین رفتن پوشش جنگلی در حوزه رودخانه یانگ تسه نبوده است. از سوی دیگر، الگوهای نامناسب و ناعادلانه توسعه می تواند مردم را، بدون داشتن هیچ حق انتخابی، مجبور به زندگی در مناطق خطرپذیر کند. بهترین مثال در این زمینه، گسترش کشت پنبه در نیگارا گوئه در دهه ۱۹۶۰ است که مردم روستائی را وادار به ترک دشت های حاصل خیز و سکونت اجباری در کلبه هایی در مناطق شیب دار "کوه آتشفشانی کاسیتاس"^{۱۳} کرد.^{۱۴} در سال ۱۹۹۸ با وقوع "طوفان میچ"^{۱۵}، دریاچه دهانه آتشفشان مزبور تحت فشار آب حاصل از طوفان فرو ریخت و منجر به ریزش مرگ بار کوه گردید که در نتیجه صد ها نفر جان خود را از دست دادند.

از یک سو، با توجه به افزایش آسیب پذیری جوامع در برابر بلایا و وابستگی روز افزون جهانی که موجب شده است، تهدید علیه یکی، تهدید علیه همه محسوب شود و از سوی دیگر، با عنایت به فرامرزی بودن اثرات بلایا، می توان نتیجه گرفت که مشکلات ناشی از بلایا جنبه

¹⁰ - Ibid.

¹¹ - Ibid, p.7.

¹² - Ibid.

¹³ - volcano Casitas.

¹⁴ - Ibid.

¹⁵ - Mitch Harricane.

بین المللی و جهانی دارند و در حصار تنگ مرزها نمی گنجند. این امر از دو دیدگاه قابل بررسی است.

« دیدگاه اول بر اثرات بین الدولی بلایا تأکید دارد. تأکید مزبور به این دلیل است که نتایج بین مرزی بلایا، مشکلاتی اساسی را برای دولت ها ایجاد می نماید»^{۱۶}. شیوع بیماری های واگیردار مانند ایدز، از نظر این دیدگاه مشخصه بین المللی دارد، زیرا، پس از ظهور و شیوع آن، سایر کشورها نیز مورد تهدید قرار خواهند گرفت. در همین راستا، سیل رودخانه زرد چین یک فاجعه جهانی محسوب نمی شود، زیرا هیچ اثر برون مرزی نداشته است. البته، اگر بلایای محلی از چنان وسعتی برخوردار باشند که نظم اساسی دولت دیگر را مورد تهدید قرار دهند و یا در اثر آن بلایا، تعداد زیادی پناهنده روانه کشورهای دیگر شوند، سیستم دولتی ممکن است، این اثر ثانویه را به عنوان تهدید علیه صلح و امنیت جهانی در نظر گیرد.^{۱۷} در واقع این دیدگاه به معضلاتی توجه می نماید که امنیت جمعی را با خطر مواجه می سازد. چنانکه در گزارش ۲۴ مارس ۲۰۰۵ دبیرکل سازمان ملل متحد که برای اجلاس سران در سپتامبر ۲۰۰۵ تهیه شده بود، به این نکته اشاره گردید. دبیرکل با اشاره به سونامی^{۱۸} اقیانوس هند و این که اغلب قربانیان بلایای طبیعی مردم فقیر و تهیدست هستند، اعلام نموده است که اگر برای رفع مشکلات ناشی از این بلایا، مانند تلفات انسانی و تخریب امکانات و زیر بناهای لازم برای حیات بشر، اقدام مناسب صورت نگیرد، این بلایا موانع بسیار مهمی در راه تحقق اهداف هزاره برای توسعه خواهد بود، از این رو در نهایت امنیت جمعی را تهدید می کند.^{۱۹}

^{۱۶} -Caron David, "Addressing Catastrophes: Conflicting Image of Solidarity and Separateness", Caron David and Leben Chales, International Aspects of Natural and Industrial Catastrophes, Martinus Nijhoff, Netherland, 2001, p. 12

^{۱۷} -Ibid, p.13.

۱۸- در زبان فارسی به سونامی " لرزاب" گفته می شود.

۱۹- بیگ زاده ابراهیم، حبیبی محمد، " بلایای طبیعی و حقوق بین الملل " مجله الهیات و حقوق، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، سال پنجم، شماره ۱۶-۱۵، بهار و تابستان ۱۳۸۴، ص ۲۹۸-۲۹۷.

دیدگاه دوم به دسته دیگری از مشکلات ناشی از بلایا توجه دارد. مشکلات مورد نظر طرفداران این دیدگاه، «مشکلاتی است که گریبانگیر افراد شده و حقوق بنیادین آنان را در معرض خطر قرار می دهد و یا به کلی با نابودی مواجه می کند».^{۲۰} در این دیدگاه به مسئله درد و رنج مردم، هزینه های اقتصادی و خسارات وارده به محیط زیست، فارغ از محل وقوع بلایا، قربانیان و یا اموال توجه می شود.^{۲۱} به طور خلاصه، دیدگاه مزبور به مردم و امنیت آن ها توجه می نماید.

از هر دیدگاه که به مسئله بلایا نگریسته شود، این نتیجه را دربردارد که هر دو دسته از مشکلات ناشی از بلایا، یعنی تهدید حقوق بنیادین بشر و امنیت جمعی، جنبه جهانی دارند. فراملی و جهانی بودن مشکلات ناشی از بلایا این سوال را مطرح می سازد که جامعه جهانی در راستای حل مشکلات مزبور چه اندیشیده و چه اقداماتی را اتخاذ کرده است؟ اگر دولتی که مسئولیت اولیه حفاظت از مردم و حقوق آنها را بر عهده دارد از منابع و توان کافی برای پاسخگویی به بلایا برخوردار نباشد، جامعه جهانی در راستای امدادسانی به مردم قربانی و حمایت از حقوق بنیادین آنها چه نقشی می تواند ایفا نماید؟ به عبارت دیگر آیا جامعه جهانی از امکانات حقوق بین الملل به اندازه کافی برای تسهیل امدادسانی به قربانیان بلایا استفاده کرده است؟

فرضیه ما این است که نظام حقوق بین الملل در این زمینه نارسایی داشته و نسبتاً توسعه نیافته است. در واقع باید اذعان داشت، تلاش هایی هم که در زمینه مزبور، توسط گروهی از کشورها و سازمان های بین الملل صورت گرفته است، تحت تأثیر بلایایی بوده که به وقوع پیوسته و بلافاصله نیز به دست فراموشی سپرده شده است. در حقیقت، نظام حقوق بین الملل هم در زمینه امدادسانی به قربانیان بلایا، توسعه نیافته است و هم در خصوص پیشگیری، پیش بینی و کاهش

۲۰- همان منبع، ص ۲۹۵.

21- Caron David, op. cit, p. 13.

خطرات ناشی از آن کند عمل کرده است. به هر حال، درستی و نادرستی چنین فرضیه ای پس از بررسی جزئی تر و دقیق تر مسائل مزبور امکان پذیر می باشد.

تحقیق و بررسی در خصوص این که حقوق بین الملل تاکنون چه نقشی در زمینه مقابله با بلایا ایفا کرده و چه نقشی می تواند داشته باشد، باعث می شود امکانات، چالش ها و خلاء های موجود در این حوزه مشخص گردد، تا با رفع خلاء ها و کاستی ها و تقویت امکانات موجود در جهت حمایت از حقوق اساسی بشر و تأمین دنیای امن تر گام های محکم تری برداشت. زیرا حمایت از حقوق اساسی بشر که زمانی تنها در يد دولت ها بود، اینک مشغله ای همگانی است که از محدوده حکومت ها و سرزمین ها فراتر رفته است.

به منظور جمع آوری اطلاعات مورد نیاز در این تحقیق، از تلفیق دو شیوه مطالعات میدانی و کتابخانه ای بهره گرفته شده است. بدین ترتیب که سعی گردیده با کسانی که در امر امدادسانی به افراد آسیب دیده شرکت داشته اند و نیز کسانی که در برنامه های مدیریت بحران بلایا در ایران فعالیت می نمایند، مصاحبه ای مفید انجام گیرد، ضمن آن که از کتب و مقالات و اطلاعات موجود در سایت های اینترنتی که به موضوع مورد بحث پرداخته اند، به منظور جمع آوری اطلاعات کمک گرفته شده است. در ارائه اطلاعات نیز از هر دو شیوه تحلیلی و توصیفی استفاده شده است. از آنجا که بررسی هر دو دسته از مشکلات ناشی از بلایا به علت گستردگی مسائل، در این کوتاه امکان پذیر نمی باشد، لذا بررسی نقش حقوق بین الملل در زمینه کاهش تأثیر بلایا بر امنیت جمعی، به فرصتی دیگر سپرده می گردد و تنها تأثیر بلایا بر حقوق انسانی و نقش حقوق بین الملل در کاهش این دسته از آثار بلایا مورد بررسی قرار می گیرد.

توجه به نقش حقوق بین الملل در زمینه مشکلات ناشی از بلایا و تأثیر بلافصلی که بر حقوق افراد می گذارد، نیازمند بررسی مسائل ذیل می باشد:

- شناخت بلایا؛

- حقوق بشر مرتبط با بلایا (که بیانگر ارتباط بلایا و حقوق بین الملل است)؛

- نقش جامعه بین المللی در کاهش اثرات ناشی از بلایا؛

- نقش حقوق بین الملل در پیشگیری و جبران خسارات ناشی از بلایا.

مسائل فوق در سه بخش مجزا مورد بررسی قرار گرفته است:

بخش اول شامل دو فصل می باشد که به بررسی مفهوم بلایا و ویژگی ها و انواع مختلف آنها اختصاص داده شده است. در بخش دوم نیز طی دو فصل، به بررسی مسائلی چون تأثیر بلایای طبیعی بر حقوق بنیادین انسان و نقش کمک های بشردوستانه در حفظ حقوق مزبور پرداخته شده است. بخش سوم تحقیق به پیشگیری از بلایای طبیعی و جبران خسارات ناشی از آنها اختصاص یافته است. در فصل اول، مسئله پیشگیری از بلایای طبیعی و در فصل دوم، مسئله جبران خسارات ناشی از بلایای طبیعی در چارچوب مسئولیت مدنی و مسئولیت بین المللی مورد توجه قرار گرفته است.

بخش اول

بلایا و طبقه بندی آنها

" بلایا " ^{۲۲} همواره بخشی از تاریخ حیات انسان بوده است . هر چند آینده، واضح و روشن نیست ، ولی گوشه هایی از آن از هم اکنون پیداست. امروزه وسعت و تعداد بلایا چنان گسترده و تکرار شونده است ^{۲۳} که دیگر، هیچ کس از شنیدن خبر وقوع بلایایی، چون سیل ، زلزله ، توفان ، انفجار های اتمی و ... متعجب نمی شود. درواقع، وقوع بلایا که رنج گسترده ای را به همراه دارند، بخشی از آینده جمعی ما انسان هاست.

آمارها نشان می دهد که بلایا به طور متوسط هفته ای یک بار به وقوع می پیوندند و هر سه هفته بلایی واقع می گردد که کشور متأثر از بلایا ، قدرت پاسخگویی به آن را ندارد. ^{۲۴} خساراتی که توسط بلایای طبیعی تحمیل می گردند ، در هر دهه موجب مرگ یک میلیون نفر می شود و میلیون ها نفر دیگر را بی خانمان می سازد. ^{۲۵} تعداد بی شمار قربانیان فاجعه چرنوبیل در اتحاد جماهیر شوروی در آوریل ۱۹۸۶ ، سونامی اقیانوس هند در دسامبر ۲۰۰۴ ، زلزله پاکستان در

²² -Disasters.

^{۲۳} - خالدی شهریار ، همان منبع.

²⁴ - Caron David, op.cit, p.2.

²⁵ -Ibid.

اکتبر ۲۰۰۵ یا توفان کاترینا در ایالات متحده امریکا در آگوست ۲۰۰۵ بر کسی پوشیده نیست . هزینه ها و خسارات ناشی از بلایای طبیعی به طور چشمگیری رو به افزایش است. به طوری که هزینه بلایای طبیعی در سال ۱۹۹۸ از هزینه کل بلایای طبیعی در سراسر دهه ۱۹۸۰ بیشتر بوده است و ده ها هزار نفر از فقیرترین انسان ها در آن سال از بین رفتند.^{۲۶}

هر چند نمی توان از وقوع بلایایی مانند سیل و زلزله جلوگیری کرد، ولی می توان با ارائه کمک های بشردوستانه به قربانیان بلایا و اقدامات پیشگیرانه، تلفات و خسارات را به حداقل رساند. بدیهی است هر گونه بحث و بررسی درباره موضوع های فوق مستلزم شناخت بلایا و عوامل مسبب آنهاست. لذا، فصل اول بخش حاضر به بررسی مفهوم و ویژگی های بلایا و فصل دوم به طبقه بندی بلایا اختصاص داده شده است.

۲۶- کوفی عنان ، ما مردمان، نقش سازمان ملل متحد در قرن بیست و یکم، رضا رضایی، نگاره آفتاب، تهران، ۱۳۸۰، ص ۱۱۴.

فصل اول

مفهوم و ویژگی های بلایا

هر گونه بحث و بررسی در خصوص بلایا و تأثیرات زیان بار ناشی از آنها و هم چنین اقداماتی که در راستای پیشگیری، آمادگی و یا کاهش آثار بلایا صورت می گیرد، نیازمند شناخت بلایا و ویژگی های آنهاست. در واقع، با توجه به مفهوم و ویژگی های بلایا است که می توان مشخص کرد، چه حوادثی را باید به عنوان بلا در نظر گرفت و چه حوادثی را باید از دامنه شمول آن خارج دانست. لذا، در ذیل ابتدا تعریف بلایا، سپس مفهوم بلایا و در آخرو ویژگی بلایا مورد بررسی قرار می گیرد.

الف- تعریف بلایا

به لحاظ لغت شناسی، واژه "بلا"^{۲۷} معادل واژه "disaster" در زبان انگلیسی است که خود از واژه ایتالیایی "Disastro" به معنای "بد اقبالی" اقتباس شده است. واژه "disastro"

۲۷- معادل واژه "بلا" در زبان فرانسه "desastre"، در زبان آلمانی "disaster" و در زبان اسپانیولی "desastre" است. لازم به ذکر است که در زبان فرانسه بیشتر از واژه "catastrophe" استفاده می شود تا از واژه "desastre".

مشتق از دو کلمه "dis" به معنای بد و کلمه "astro" به معنای ستاره و جرم آسمانی است. کلمه "

"astro" نیز ریشه در واژه لاتینی "astrum" و واژه یونانی "astron" دارد.

در ترجمه و تعریف، بلا به حادثه ناگهانی و یا فاجعه طبیعی گفته می شود که منجر به بروز

خسارات، از بین رفتن زندگی^{۲۸} و در برخی مواقع تغییر دایمی محیط زیست می گردد.

ب) مفهوم بلایا

باید اذعان داشت، به علت مصادیق متنوع و گسترده دامنه شمول بلایا، ارائه مفهومی جامع و کامل از آن به سادگی امکان پذیر نیست و در این زمینه بین صاحب نظران نیز اتفاق نظر وجود ندارد. به طور کلی مباحث مطروحه در دکترین را در زمینه مفهوم بلایا می توان در دو دیدگاه خلاصه نمود:

- دیدگاه مضیق: به نظر طرفداران دیدگاه مضیق، بلایا عبارت است از «تغییرات قاهرانه و ناگهانی در نظم فیزیکی اشیاء، مانند بالا آمدن، فرورفتگی و لرزش سطح زمین و هر آنچه روی آن قرار دارد.»^{۲۹} چنین تعریف مضیقی از بلایا که تنها می تواند برای شرح بلایایی چون زلزله، آتشفشان، سیل و توفان مناسب باشد، دارای ویژگی های زیر می باشد:

«- وقوع ناگهانی،

- منشاء خارجی،

- اثرات گسترده،

²⁸ A.S. Hornby, Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, Oxford University Press, England, 1977, Sixth Edition, p. 247.

²⁹ - Okere Boniface, Makava Ernest, "Global Solidarity and International Response to Disaster", International Aspects of Natural and Industrial Catastrophes, Martinus Nijhoff, Netherland, 2001, p.431.